

LIDIJA BAKARIĆ

*Arheološki muzej u Zagrebu
Zrinski trg 19, YU 41000 Zagreb*

GROB 154 IZ KOMPOLJA

UDK 903.5 (497.13)
Izvorni znanstveni rad

U ovom radu govori se o istraživanju nekropole I u Kompolju, na temelju podataka iz dnevnika Josipa Brunšmida, te o problemu sahranjivanja više osoba u istom grobu. Prilikom iskopavanja te nekropole svi nalazi iz grobova su pomiješani i u Arheološki muzej doneseni pod jedinstvenom grobnom signaturom. Autorica na primjeru groba 154 pokušava, pomoću tipološke analize predmeta, utvrditi vremenski raspon u kojem su ukopavane pojedine osobe, i odrediti kojem bi grobu mogao odgovarati pojedini arheološki nalaz.

Lokalitet Kompolje, odnosno gradina Crkvina s dvije nekropole (nekropola I i II) odavno je poznat u arheološkoj literaturi. Najcjelovitije je obrađen prilikom publiciranja novih istraživanja poduzetih 1955-56. godine na nekropoli I¹.

Nekropolu II, poznatiju kao Vlaško polje, 1900.-1901. godine iskopavao je, u dogovoru s Brunšmidom, muzejski povjerenik M. Vukelić, učitelj iz Kompolja. Sudeći po malobrojnim pismima ta je istraživanja vodio sam, a za stručne konzultacije pismeno se obraćao Muzeju. Iskopani materijal je slao u Zagreb, a po završenim istraživanjima poslao je i izvještaj u kojem je naznačio dubinu i sadržaj ukupno 182 groba. Nije se upuštao u detaljnije opise, jer kako nije bio arheolog za njega grobne cjeline nisu imale poseban značaj. Zbog toga je danas cjelokupan fundus te nekropole teško u potpunosti znanstveno interpretirati.

Na temelju svega nekoliko sačuvanih pisama moguće je zaključiti da je Vukelić, odmah po završetku istraživanja u Vlaškom polju, a opet u dogovoru s Brunšmidom, započeo istraživanja i na nekropoli I. Tek 1903. godine pridružuje mu se Brunšmid koji tada vodi istraživanje i dnevnik iskopavanja. U dnevniku nalazimo podatke o 403 groba, odnosno naznačene su dubine, kratki opis grobova te taksativno nabrojani grobni prilozi sa ponekim crtežom. Opširniji izvještaj o istraživanju nije nam poznat. Sam dnevnik je vrlo uredan, te se stiče dojam da je prepisan »u čisto«, mada predložci iz kojih je Brunšmid prepisivao dnevnik, nisu nađeni. Na samom terenu numeriran je

1. R. Drechsler Bižić, Rezultati istraživanja japonske nekropole u Kompolju 1955-1956. godine, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. 11/1961. (u daljnjem tekstu Rezultati istraživanja), 67-114.

svaki grob, a prilikom prepisivanja materijal je signiran, a dnevnik sistematiziran i grobovi su označeni novim brojevima. Da bi se lakše snašao u tome, Brunšmid ostavlja i stare brojeve u dnevniku, tako da danas svaki grob ima osim nove signature i staru u zagradi. Sistematizirajući svoja istraživanja Brunšmid je, kako se čini, isto učinio i s Vukelićevim, te ih dopisao u svoj dnevnik počevši od groba 254. Naime, pored toga groba Brunšmid je nadopisao »Vukelić«. U prilog toj tvrdnji govori i podatak da je pored groba 397 nadopisao »pokusno kopanje 1901«, što je ujedno i jedina naznačena godina. Na osnovu izloženog može se pretpostaviti da je u dnevniku početak istraživanja opisan tek na kraju. Nekoliko slučajnih nalaza Brunšmid je ubilježio u dnevnik na samom kraju, kao na primjer grob 399 pored kojeg je dopisao »dobavio Šaban od Glumca«. Riječ je vjerojatno o nekom poklonu ili kupnji.

Kao i s dnevnikom, slična je situacija i s materijalom koji je pohranjen u Muzeju. Mnogi predmeti imaju signaturu, ali na jednom dijelu materijala ona se više ne može pročitati ili je jednostavno nema. Uslijed toga vrlo je teško raditi reviziju grobnih cjelina, pa se u arheološkoj literaturi koja obrađuje materijal ove nekropole dešava da autori publiciraju grobove različitog sadržaja pod istim brojem, a isti se predmet pojavljuje i u više raznih grobova².

Na temelju iznesenog može se zaključiti slijedeće:

- a. U nekropoli I u Kompolju iskopan je određen broj pojedinačnih grobova u kojima je na manje ili više očuvanim ostacima umrlih bilo i raznih priloga. Takav nalaz predstavlja sigurnu, odnosno zatvorenu grobnu cjelinu, koja se na temelju tipološke analize arheoloških predmeta bez većih problema može datirati u određen vremenski period.
- b. U istoj nekropoli pojavljuje se i veći broj grobova s više inhumiranih ili spaljenih pokojnika. Pokretni arheološki nalazi - dijelovi odjeće, nakit i si. - nisu prilikom istraživanja izdvajani. Nije utvrđeno koji predmeti pripadaju pojedinoj umrloj osobi i svi su označeni samo kao grob s više ukopa najčešće samo s jednom dubinom. U ovom slučaju arheologu ne ostaje ništa drugo nego da pokuša odrediti, na temelju tipoloških odlika pojedinih nalaza, kojem bi grobu mogli pripadati, kad je u dnevniku naznačen broj sahranjenih. Ukoliko tog podatka nema, onda bi opet, uzimajući u obzir samo tipološke odlike materijala mogli približno utvrditi broj umrlih i pripadnost određenih priloga pojedinom grobu. Jasno je da bi se tako dobiveni rezultati morali prihvatiti s rezervom. Reviziono istraživanje u Kompolju i Prozoru, kao i sistematska iskopavanja velikih nekropola u Pounju (Jezerine, Ribić, Golubić) su pokazala da u zatvorenim grobnim cjelinama često ima nalaza koji nisu isključivo karakteristični samo za jedan uži vremenski period nego su u upotrebi i duže. Na primjer, neke su fibule nastankom vezane za Ha C₁ i C₂ stupanj a sporadično se javljaju i u Ha D stupnju starijeg željeznog doba. Slično se događa i s tzv. tipološki neosjetljivim materijalom, koji se pojavljuje u skoro

2. Materijal Brunšmidovog iskopavanja je u više navrata korišten i do sada je djelomice ili cjelovito objavljeno oko 170 grobova. R. Drechsler Bižić, Rezultati istraživanja, 83, - R. Drechsler Bižić, Japodske dvodelne fibule tipa Prozor, *Arheološki radovi i rasprave* II, Zagreb, 1962, 295-312, - R. Drechsler Bižić, Les tombes des Japodes préhistoriques a Kompolje, *Inventaria Archeologica* 9, Zagreb, 1966. (u daljnjem tekstu Les tombes), - R. Drechsler Bižić, Japodske kape i ogavlja, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. HI/1968, (u daljnjem tekstu Kape i ogavlja), - R. Drechsler Bižić, Porijeklo lučnih jednopetljastih fibula u Japoda, *ANU BiH, Godišnjak* XIII, CBI 11, Sarajevo, 1976, 148-150, - R. Drechsler Bižić, Japodska grupa, *Praistorija jugoslavenskih zemalja* IV, Sarajevo, 1983, - R. Drechsler Bižić, Japodska grupa, *Praisto-*

rija jugoslavenskih zemalja V, Sarajevo, 1987, 391-442. (u daljnjem tekstu Japodska grupa, 1987), - V. Vejvoda, Japodske dvokrake igle, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. 11/1961, 115-122, - T. Težak Gregl, Certosa fibule na centralnom japodskom području, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. XIV/1981, 25-46, - F. Lo Schiavo, Il gruppo liburnico - japodico, *Atti della Accademia nazionale dei Lincei* VIII, XIV (CCCLXVII), Roma, 1970, 402-409, - Glasperlen der Vorromischen Eisenzeit I, nach Unterlagen von Th. E. Haevernick, *Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte* 5, Mainz, 1983, - Glasperlen der Vorromischen Eisenzeit II, nach Unterlagen von Th. E. Haevernick, *Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte* 9, Marburg/Lahn, 1987.

svim periodima starijeg željeznog doba (alke, lančići, neke vrste dugmadi i si.)- Zbog svega toga lako je pretpostaviti da bi prilikom studijske obrade fundusa grobova s više ukopa bilo previše proizvoljnih konstatacija, pa se zato ovakvog rada nije do sada nitko ni prihvatao.

Sve ove probleme pokušat ćemo u ovom radu pojasniti na primjeru groba 154. U većini grobova koji su opisani u dnevniku J. Brunšmida suočavamo se s problemima oko identifikacije materijala i broja osoba sahranjenih u jednom grobu.

Kod groba 154 u obzir je uzet samo materijal za koji smo sigurni da pripada tom grobu, odnosno koji ima pouzdanu signaturu i odgovara opisu u dnevniku. Na žalost, nekoliko predmeta nije identificirano jer nemaju signaturu, pa ne mogu biti publicirani.

Doslovan prijepis opisa groba 154 (stara oznaka 137) iz Brunšmidovog dnevnika glasi:

»U dubljini od 1,70 m ispod naslage kamena kosti od više mrtvacu metnute na hrpu i nešto paljevine mrtvačke. Prilozi:

2 halšt. fibule sa dugmetima (želj. igle fale) (T. 3 : 1) i slična krstolika, 1 slična sa debelim proveslom, 1 slična glatka sa brons. iglom, 6 fibula na luk sa 1 spiralom i jantarima (2 sa jednim zrnom, 1 sa 3 zrna, na 3 kom. zrna fale) (T. 1 : 3, 5), 2 fibule na luk sa 3 spirale i 3 zrna od staklene mase (po dva zrna fale), 1 dupla pločasta toka (T. 1 : 2), 1 veliki, 1 srednji i 2 mala naočarasta privjeska, 1 polukr. privjesak sa 4 stilizirane ženske figure (T. 1 : 9), 5 privjesaka u obliku kablčića (među sobom spojeni) (T. 3 : 2), 1 privjesak šipka sa 3 spojene krugljice (T. 2 : 2), 1 privjesak (modro stakleno, bijelo šareno zrno) (T. 1 : 7), 1 pločica sa 7 rupica (T. 1 : 4), 1 lančić (T. 1 : 1), 1 cijela i 1 pokidana velika bula (T. 1 : 8), 10 malih bula (T. 3 : 4), 3 velika i 1 malo dugme (T. 2 : 4, 5), 1 pojasna ploča (T. 2 : 3), 3 okova od remena (T. 2 : 7), 2 vel. 1 srednja i 1 mala karika od pojasa (T. 1 : 6), 20 dijelom pokidanih običnih saltaleona i 3 široka primjeraka (T. 3 : 5 - 12).

Pripaljeni prilozi:

pokidana velika naočarasta fibula (T. 2 : 6), 2 srednje karike od pojasa (T. 2 : 8).

Jantarska zrna:

1 veliko u obliku trapeza (T. 2 : 1), 5 manjih neobična oblika, 106 obliha i 48 kesičastih

Staklena zrna:

3 bijela, 1 $\frac{1}{3}$ modro, 10 žutih

1 komad probušene vapnene pločice.«

Predmeti koje nismo uspjeli pouzdano izdvojiti iz skupine su:

»1 halštatska fibula sa dugmetima« (fibula s tri kuglice), »1 slična krstolika« (vjerojatno jedrasta fibula), »1 slična sa debelim proveslom« (možda pijavičasta ili čunjasta), »1 slična glatka sa brons. iglom« (?), »4 fibule na luk sa 1 spiralom i jantarima« (jednopoljaste lučne fibule s jantarima), »2 fibule na luk sa 3 spirale i 3 zrna od staklene mase«, naočarasti privjesci, 1 cijela velika bula, 2 okova od remena, karike od pojasa, većina saltaleona, većina jantarnih zrna, sva staklena zrna i 1 komad probušene vapnene pločice.

Iz Brunšmidovog opisa jasno je vidljivo da je u grobu 154 bilo više ukopa, mada je navedena samo jedna dubina (što nije rijedak slučaj s grobovima opisanim u dnevniku). Na planu nekropole koji je voden na terenu, pored broja 137 (stari broj) povučene su četiri crtice koje vjerojatno označavaju četiri groba, možda tri skeletna i jedan paljevinski. Da li se tu radi o nekoliko pojedinačnih ukopa s priložima pomiješanim prilikom

iskopavanja ili o porodičnom ukopu, kao što je to slučaj na nekropoli u Prozoru³, ne može se pouzdano ustanoviti. Da li su umrli ukapani jedan pored ili jedan preko drugoga također nije jasno. Malo je vjerojatno da su prilikom svakog novog ukopa umrli, kako to Brunšmid navodi, stavljani »na hrpu«. Sigurno je da grobnica nije devastirana, jer bi to Brunšmid uočio i naznačio.

Interpretacija i datiranje nalaza

Privjesak se sastoji od polukružne brončane pločice probušene pri vrhu i na četiri mjesta pri dnu (T. 1 : 9). Površina pločice je ukrašena utisnutim kružićima s točkom u sredini. Na četiri donje rupice pomoću alkica su obješene četiri brončane ženske stilizirane figure, također ukrašene utisnutim kružićima. Privjesak se nosio vjerojatno obješen o fibulu ili je bio prišiven izravno na odjeću⁴.

Trapezoidne ženske figure omiljen su nakit kod Japoda. U pojedinim nekropolama Like nađene su u velikom broju, znatno ih je manje na području Liburna, a nekoliko primjeraka je nađeno i izvan ovih područja⁵. Figure koje imaju jednu ili dvije alkice na poleđini bile su prišivene na različite odjevne predmete (kape, pojas i si.⁶), a one koje su probušene pri vrhu (većina na liburnskom području, u Japoda rjeđe) nosile su se kao privjesak. Ovaj tip nakita je po svojoj koncepciji srodan onom iz Podzemelja⁷, a po izgledu figura primjerku iz groba 111 u Kompolju⁸. O značenju takvih privjesaka pisano je u više navrata. Š. Batović ih smatra simbolom božice plodnosti⁹, a A. Stipčević razrađuje tu ideju i smatra da bi takav privjesak mogao biti vezaftuz kult Velike Majke (Magna Mater). Po njemu trapezoidni oblik figure simbolizira ženu, odnosno vulvu, a takvo značenje pridaje i kružićima koji su utisnuti po cijelom privjesku¹⁰. Obzirom na analogne privjeske i ovaj bismo mogli datirati u Ha C i početak Ha D stupnja, odnosno u 7 i 6 stoljeće prije n. e. Naime, privjesak iz Smiljana, nekropola II, grob 4 prilično je sigurno datiran u početak Ha C stupnja¹¹, grob 111 iz Kompolja također¹², a R. Drechsler-Bižić ih stavlja u Ha C i pretežno Ha D stupanj¹³. Ako se prihvati teza da su Liburni preuzeli taj nakit od Japoda, onda je i logično da se na njihovoj teritoriji javlja nešto kasnije, odnosno po Batoviću, u 6 i 5 stoljeću¹⁴.

Drugi privjesak (T. 2 : 2) se sastoji od pravokutne neukrašene brončane pločice čija gornja dva kraja završavaju stiliziranim pticama, a na donjoj strani na pet alkica vise punolijevani štapići s dvije kuglice. Takvi privjesci nisu česti na japodskom području i za sada su poznati samo iz nekropole I u Kompolju. Tri su slična privjeska bila u grobovima 107, 263 i 266, a jedan gotovo identičan nađen je prilikom revizionih istra-

3. R. Drechsler Bižić, Nekropola prahistorijskih Japoda u Prozoru kod Otočca, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. VI-VII/1972-73, 24 (u daljnjem tekstu Prozor).

4. Iz Brunšmidovog dnevnika saznajemo da postoje dva takva privjeska - iz groba 154 i 294, a kako nisu signirani, pa ne možemo precizno utvrditi koji pripada kojem grobu, za ovu objavu uzeli smo bolje sačuvani primjerak. Inače, oba primjerka su već objavljena, i to naš primjerak u radu F. Lo Schiavo, o. c. grob 263, T. III : 3, - *Praistorija jugoslavenskih zemalja V*, Sarajevo, 1987, grob 238, T. XLIII : 6; drugi primjerak objavljuju F. Lo Schiavo, o. c. grob 222, T. II : 1, - B. Čović, *Od Butmira do Ilira*, Sarajevo, 1976, 149, fig. 70, - *Vodič Arheološkog muzeja Zagreb, Prehistorija*, Zagreb, 1980, 60, fig. 38.

5. Vidi literaturu i kartu rasprostriranja D. Svoljšak, Bronasta figurica iz Tolmina, *Goriški letnik 7*, Nova Gorica, 1980, 9-18, s nadopunom lokaliteta Drenov Klanac - A. Stipčević, *Arte degli Illi-*

ri, Milano, 1963, 51, fig. 7, - Dragatuš - G. Spitzer, Ein Hallstattzeitlicher tumulus von Dragatuš, *Arheološki vestnik XXIV, Ljubljana, 1975, 780-830, T. 19 : 3, 4.*

6. L. Bakarić, Rezultati novih istraživanja u Smiljanu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. XIX/1986, 132.

7. D. Svoljšak, o. c, 2 : 2.

8. V. Vejvoda, o. c, T. I : 2.

9. Š. Batović, Nin u prapovijesno doba, *Radovi instituta JAZU u Zadru* 16-17, Zadar, 1969, 43.

10. A. Stipčević, Kulni simboli kod Ilira, *Posebna izdanja ANU BiH*, LIV, CBI 10, Sarajevo, 1981, 88-90.

11. L. Bakarić, o. c, 132.

12. V. Vejvoda, o. c, 118.

13. R. Drechsler Bižić, Japodska grupa 1987, 403.

14. *Nakit na tlu sjeverne Dalmacije od prapovijesti do danas*, Zadar, 1981, 142.

živanja 1955-56. godine izvan grobne cjeline. Svi su datirani u početak Ha C stupnja starijeg željeznog doba¹⁵. Motiv privjeska s ptičjim protomama (ptice selice) autori najčešće vezuju uz kult sunca, odnosno uz »sunčane lađe« koje simboliziraju izmjene dana i noći ili promjene godišnjih doba¹⁶. Vrlo sličan motiv ptica nalazi se i na pojedinim primjercima stiliziranih ženskih figura - njihove ruke oblikovane su poput ptica što je vidljivo na primjercima iz Smiljana¹⁷ i Prozora¹⁸. U susjednoj Liburniji takav motiv korišten je na pektoralima iz Zatona i Nina. Sastavljeni su od dvije trapezaste pločice s ptičjim glavama na krajevima, a datirani su u liburnsku fazu II stupanj B¹⁹. Slični pektoralni nalaženi su također i na području Italije²⁰. Moguće je pretpostaviti da je naš privjesak visio na jednoj od šest navedenih lučnih jednopetljastih fibula od brončane žice s jednim ili više zrna jantara na luku, od kojih su sačuvane samo dvije (T. 1 : 3, 5). Takve fibule su omiljen nakit na japodskom i liburnskom području, a najranije ih možemo datirati u Ha B₃, dok su mnogobrojnije u Ha C₁₋₂ stupnju²¹. Fibule kojima je luk omotan trakom od brončanog lima (T. 1 : 5) japodski su specifikum, a datirane su u Ha C₂ stupanj. Njihova daljnja razvojna faza su fibule od brončane žice s tri petlje i nekoliko zrna jantara ili staklene paste na luku²². Iz Brunšmidovog dnevnika saznajemo da su nađene dvije takve fibule, ali ni jednu nije moguće pouzdano izdvojiti među velikim brojem sličnih ili gotovo identičnih nađenih na ovoj nekropoli.

Pet košarastih privjesaka zaobljenog dna iz navedenog groba međusobno je spojeno na tri mjesta, pa tako tvore jednu vrstu ukrasa za koji, barem za sada, nemamo direktnih analogija. Svi privjesci su ukrašeni s dvije ili tri vodoravno urezane linije ispod kojih je urezan cik cak ornament (T. 3 : 2). Ukrašeni košarasti privjesci na japodskom teritoriju dosta su rijetki²³. Neukrašeni su česti, gdje se kao ukras koriste bilo kao dodatak fibulama, pektoralima ili privjescima, bilo samostalno²⁴. Kod ovog ukrasa pažnje vrijedne su prije svega alke kojima su privjesci spojeni. Za jednu od alki upotrebljena je brončana traka, dok su za preostale dvije korišteni dijelovi fibula, odnosno jedna je napravljena od zmijolike fibule s većim diskosom i petljama na luku, a druga je dio zmijolike fibule s jednostavno odlivenim sedlastim lukom. Kako je bronca kao kovina bila vrlo dragocjena, slomljeni predmeti se nisu nikada odbacivali. U većini slučajeva bili su pretapani i korišteni za nove oblike, ili je, kao i u ovom slučaju, tim predmetima nalažena nova funkcija. Zmijolike fibule široko su rasprostranjene na slovenskom području, a naši bi primjerci odgovarali tipovima fibula karakterističnim upravo za stupanj zmijolikih fibula doljenjske skupine. Vrlo su česte i u svetolucijskoj skupini

15. R. Drechsler Bižić, Rezultati istraživanja, T. XI : 7, - R. Drechsler Bižić, Japodska grupa 1987, T. XLIII : 7, - R. Drechsler Bižić, Les tombes, - F. Lo Schiavo, o. c, T. III : 2.

16. R. Drechsler Bižić, Predslavenske kulture u Lici, *Lika u prošlosti i sadašnjosti*, Karlovac, 1973, 142, - Š. Batović, Kultura starih Liburna, *Dometi* 12, Rijeka, 1982, 18, - A. Stipčević, o. c, 23-29.

17. V. Hoffiller, Prehistorijsko groblje u Smiljanu kod Gospića, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, N. S. VIII, Zagreb, 1905, fig. 25 : 9.

18. R. Drechsler Bižić, Japodska grupa 1987, T. XLIV : 19.

19. Š. Batović, Liburnska grupa, *Praistorija jugoslavenskih zemalja V*, Sarajevo, 1987, 350, fig. 21 : 1.

20. Vidi kartu rasprostiranja takvih pektoralna Š. Batović, Le relazioni culturali tra le sponde Adriatiche nell'eta del ferro, *Jadranska obala u prehistoriji*, Zagreb, 1976, Karta 7.

21. R. Drechsler Bižić, Japodska grupa 1987, 403.

22. Vidi notu 21.

23. Prozor, neobjavljeno.

24. R. Drechsler Bižić, Rezultati istraživanja, T. VI : 10, T. XIII : 2, T. XXIII : 1, - R. Drechsler Bižić, Prozor, T. VIII : 13, T. XXX : 2, T. XXXI : 1, - D. Balen Letunić, Prehistorijski nalazi s Kiringrada, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. XX/1987, 10, T. 11 : 3.

25. S. Gabrovec, Doljenjska grupa, *Praistorija jugoslavenskih zemalja V*, Sarajevo, 1987, 56, fig. 4 : 6, T. VII : 10, - S. Gabrovec, Svetolucijska grupa, *Praistorija jugoslavenskih zemalja V*, Sarajevo, 1987, 129, fig. 8 : 4, 5. - S. Gabrovec, Notranjska grupa, *Praistorija jugoslavenskih zemalja V*, Sarajevo, 1987, 160, fig. 10 : 12, 14, - Š. Batović, Liburnska grupa, *Praistorija jugoslavenskih zemalja V*, Sarajevo, 1987, 385.

II a stupnja, kao i u Notranjskoj (stupanj 4). Istovremeno se javljaju, ali rjeđe, i u Liburniji²⁵. Na japodskom području ova vrsta fibula prilično je rijetka te uz navedene primjerke iz Kompolja poznajemo samo još dvije iz nekropole u Prozoru²⁶ i jednu s jednostavno odlivenim sedlastim lukom iz nekropole II u Kompolju (Vlaško polje)²⁷. Ovaj, u svakom slučaju neobičan ukras može se datirati u Ha Di stupanj starijeg željeznog doba upravo zahvaljujući alikama načinjenim od dijelova zmijolikih fibula. Kako su one ovdje u sekundarnoj upotrebi moguće je prijeći okvire ove uže datacije, ali u svakom slučaju samo za kraći vremenski period.

Da je predmet načinjen od bronce vrlo dragocjen vidi se i na primjeru okova za pojas (T. 2 : 3, 7) koji je, kada se slomio na dva mjesta, ponovo sastavljen pomoću dodatne pločice i zakovica. Identičan primjer imamo u grobu 65 nekropole u Kompolju (reviziona istraživanja), gdje je takav popravljani pojas nađen zajedno s naočarastom fibulom sa širom pločicom na poledini, datiranom u Ha C_x stupanj²⁸.

U Brunšmidovom opisu ove skupine grobova nalazi se i »nešto paljevine mrtvačke«, a među »pripaljenim priložima« dva predmeta na kojima su vidljivi tragovi gorenja, pa se može zaključiti da se radi o paljevinskom grobu. To su dvije srednje karike od pojasa (T. 2 : 8) i ulomak četverokrakog pojačanja središnjeg dijela naočaraste fibule (T. 2 : 6). Prednja strana je ukrašena koncentričnim kružićima, a na stražnjoj je zakovica pomoću koje se taj umetak pričvršćivao na fibulu. Vrlo sličan umetak nalazimo na fibuli iz groba 75 u Kompolju²⁹, pa se pretpostavlja da je tako izgledala i naša fibula, odnosno da je na poledini imala širu brončanu pločicu koja je neznatno prelazila na prednju stranu naočarastih diskosa, te je na taj način bila pričvršćena, a sa prednje strane centar diskosa je bio ukrašen brončanim dugmetom sa zakovicom. Vrlo slične primjerke takvih fibula nalazimo još u grobovima 108, 228³⁰, 274³¹ u Kompolju, u grobu 25 u Prozoru³², a po najnovijim analizama datiramo ih u Ha C₂ stupanj³³. Daljnji razvoj tih fibula je pločasta naočarasta fibula koja oponaša sve elemente fibula iz prethodne faze, samo su lijevane iz jednog komada. Centralni dio lijevanih diskosa je bio probijen zakovicom koja je izbijala na poledini. Po tragovima željeza na poledini može se zaključiti da je zakovicom bio pričvršćen željezni dio od kojeg su bile načinjene petlja i igla (T. 1 : 2). Takve pločaste fibule nalazimo u grobovima 55, 75, 124 u Kompolju³⁴, u grobu 1 nekropole Velika njiva u Vrepcu³⁵ i u grobovima 15, 18, 21, 25 u Prozoru³⁶, a datiramo ih u Ha Di stupanj³⁷. Međutim, čini se da te datacije nisu sasvim pouzdane, jer obje vrste fibula ponekad nalazimo istovremeno, kao na primjer u grobu 25 u Prozoru, odnosno naočarasta fibula s pločicom na poledini i pojačanim središnjim dijelom na prednjoj strani traje duže od Ha C₂ stupnja.

U grobu 66 iz Kompolja pored takvih pločastih fibula nalazimo i ogrlicu načinjenu od brončanih privjesaka u obliku dvije spojene kalote - bule, između kojih se nalaze brončane spiralne cjevčice³⁸, pa nam se čini da i bule iz ovog groba možemo

26. R. Drechsler Bižić, Japodska grupa 1987, 406, fig. 24 : 2, - Š. Ljubić, *Popis arheološkoga o-djela nar. zem. muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 1889, T. XXI : 114.

27. neobjavljeno.

28. R. Drechsler Bižić, Rezultati istraživanja, T. VII : 1-3c.

29. V. Vejvoda, o. c. T. IV : 4.

30. R. Drechsler Bižić, Les tombes.

31. R. Drechsler Bižić, Kape i oglavlja, T. VI : 59.

32. R. Drechsler Bižić, Prozor, T. XVII : 5.

33. R. Drechsler Bižić, Japodska grupa 1987, 404.

34. R. Drechsler Bižić, Les tombes, - V. Vejvoda, o. c. Kompolje grob 75, T. IV : 1-5a.

35. R. Drechsler Bižić, Naselje i grobovi preistorijskih Japoda u Vrepcu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. 1/1958, T. X : 69.

36. R. Drechsler Bižić, Prozor, T. XIII : 5, T. XIV : 12, T. XV : 2, 3, T. XVII : 6.

37. R. Drechsler Bižić, Japodska grupa 1987, 408.

38. R. Drechsler Bižić, Rezultati istraživanja, T. VIII : 1.

zamisliti kao sličan nakit (T. 3 : 4, T. 1 : 8, T. 3 : 8-12). Da bule imaju vrlo raznoliku upotrebu može se vidjeti i na primjeru iz groba 11 u Bitnju (Bohinj) gdje na fibuli svetolucijskog tipa vise kao privjesci četiri bule manjih dimenzija i tamnoplava staklena perla s bijelom cik cak linijom po sredini³⁹, slična našoj (T. 1 : 7).

Između mnogih, u Brunšmidovom dnevniku navedenih staklenih i jantarnih zrna koja pripadaju ovoj skupini grobova identificirana je samo jedna jantarna trapezoidna pločica (T. 2 : 1). Po dužini je probušena, a na donjem dijelu ima niz rupica koje su po dvije spojene, čineći tako slovo »V«. Pločica je služila kao razvodnik za niz privjesaka koji su na njoj visili. Jantarne pločice - razvodnici poznate su u Evropi još iz brončanog doba i na njima, u rano brončano doba nalazimo vrlo komplicirane sisteme rupa kroz koje se provlači nit koja drži privjeske, dok se kasnije, u Br C i D stupnju taj sistem pojednostavnjuje⁴⁰. U Lici su najstariji primjerci jantara nađeni u pećini Bezdanjači kod Vrhovina u skupnom grobu 4 datiranom u Br D - Ha A_x stupanj⁴¹. Međutim, prava moda nošenja jantara u Lici počinje krajem Ha B stupnja, da bi u Ha D stupnju doživjela svoj procvat u oblicima i načinu nošenja. Uprkos tome, ovakvih pločica razvodnika nema mnogo i za sada nemamo direktnih analogija za nju, ali po načinu nošenja možemo je uporediti s privjeskom iz groba 3 u Bitnju kod Bohinja, datiranim u fazu II a svetolucijske skupine⁴². Na takvim jantarnim razvodnicima najčešće su visili privjesci napravljeni od jantara - radi njihove težine i ljepote. Zbog toga je za pretpostaviti da su neki od 106 obliha i 47 kesičastih zrna jantara, ili možda čak i neki od 5 manjih »neobična oblika«, pripadajućih ovoj skupini grobova, visili na tom razvodniku. Kao razvodnik služila je i brončana pločica sa sedam rupica (T. 1 : 4), vrlo slična pločici na pektoralu iz groba 43 nekropole u Prozoru, datiranom u Ha D stupanj⁴³.

Masivna brončana fibula s tri kuglice na luku i dugom nogom, koja završava sa dvije kuglice (T. 3 : 1), japodski su specifikum. Gotovo identičan primjerak nalazimo u grobu 160 u Kompolju⁴⁴, kao i u grobu 64 u Prozoru⁴⁵, a datirane su u Ha Di₂ stupanj starijeg željeznog doba⁴⁶.

Nakon izvršene tipološke analize priloga groba 154 moglo bi se za sada, s potrebnim oprezom, kronološki pobliže odrediti pojedine grobove, odnosno grupirati nalaze u moguće grobne cjeline.

Tako bi se u uvjetno označenoj grobnoj cjelini 1, najstarijoj u ovog grupi grobova, mogli pripisati slijedeći nalazi: brončana lučna fibula na kojoj je vjerojatno bilo zrno jantara (T. 1 : 3), brončani pravokutni okov za pojas i pripadajuća karika (T. 2 : 3, 7), lučna fibula koje je luk omotan trakom od brončanog lima (T. 1 : 5), privjesak s ptičjim protomama (T. 2 : 2). Svi ovi predmeti su u upotrebi u vremenskom rasponu od Ha B₃ - Ha Ci stupnja kasnog brončanog i početka starijeg željeznog doba.

Grobnoj cjelini 2, u kojoj su bili i ostaci groba s paljevinom pripadali bi: četverokraka brončana pločica koja je bila pričvršćena na naočarastu fibulu od brončane žice (T. 2 : 6) i brončana alka (T. 2 : 8). Ovi nalazi pripadaju pretežno Ha C₂ stupnju starijeg željeznog doba.

39. Glasperlen der Vorrömischen Eisenzeit I, *Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte* 5, Mainz, 1983, fig. 9 : 3. Vidi analizu sastava takvih perli 167 i kartu 2 rasprostiranja istih. - S. Gabrovec, Halštatske nekropole u Bohinju, *Arheološki vestnik* XXV, Ljubljana, 1976, T. IV : 18.

40. W. Kimmig, Les Tertres funéraires préhistoriques dans la forêt du Haguenu, Rück- und Ausblick, *Præhistorische Zeitschrift* 54, Berlin, 1979, 71[^]72. T. 13-8-18.

41. R. Drechsler Bižić, Nekropole brončanog doba u pećini Bezdanjači kod Vrhovina, *Vjesnik Ar-*

heološkog muzeja u Zagrebu, 3. s. XII-XIII/1979-80., 42, 63.

42. S. Gabrovec, o. c, T. III : 1. Vidi kartu rasprostiranja takvih privjesaka 302, Karta 7.

43. R. Drechsler Bižić, Prozor, 17, T. XXIII : 2.

44. R. Drechsler Bižić, Japodska grupa 1987, 406, T. XLIV : 15.

45. R. Drechsler Bižić, Prozor, 16-17, T. XXX : 4.

46. R. Drechsler Bižić, Japodska grupa 1987, 406, — M. Guštin, Kronologija notranjske skupine, *Arheološki vestnik* XXIV, Ljubljana, 1975, 476.

U grobnoj cjelini 3 bili bi slijedeći nalazi: brončani lančić (T. 1 : 1), polukružni brončani privjesak sa četiri stilizirane ženske figure (T. 1 : 9), tamnoplavo stakleno zrno na alki (T. 1 : 7), trapezoidna pločica - razvodnik od jantara (T. 2 : 1), ukras od pet košarastih privjesaka spojenih alkicama od kojih su dvije dijelovi zmijolikih fibula (T. 3 : 2), niz od 10 brončanih privjesaka — bula (T. 3 : 4) i dio bule od tankog brončanog lima (T. 1 : 8). Svi ovi predmeti datiraju se u Ha D₁ - D₂ stupanj starijeg željeznog doba. Izuzetak je privjesak sa ženskim figurama koji bi mogao biti i nešto stariji, odnosno stajati na prelazu Ha C₂ u Ha D₁ stupanj.

Grobnoj cjelini 4 pripadala bi dva nalaza: pločasta lijevana naočarasta fibula (T. 1 : 2) i brončana fibula s tri kuglice na luku (T. 3 : 1), jer su oba predmeta karakteristična upravo za Ha D₂ stupanj starijeg željeznog doba.

Ovim postupkom (na temelju raspoloživih podataka iz dnevnika istraživanja i tipoloških analiza) čini nam se da je učinjeno najviše što se moglo u vezi rješavanja problema atribucije nalaza pojedinih grobova unutar veće grupe, odnosno tzv. skupnim ili grobovima s više ukopa. Obzirom na činjenicu da su grobovi nekropole I u Kompolju vrlo bogati raznim arheološkim nalazima od prvorazrednog značaja za ispitivanje kulture prehistorijskih Japoda, smatramo da bi i ovakva prezentacija pomenutog materijala bila korisna širem krugu stručnjaka⁴⁷.

OPIS TABLI* TAFELBESCHREIBUNG

Kompolje (općina Otočac), prehistorijska nekropola I, grob 154
Kompolje (Gemeinde Otočac), prähistorische Nekropole I, Grab 154

Tabla 1

1. Lančić od brončanih karičica; 2. Brončana pločasta naočarasta fibula s osmicom u sredini; 3. Brončana jednopetljasta lučna fibula na kojoj je vjerojatno bilo zrno jantara; 4. Brončana lijevana pločica - razvodnik sa sedam okruglih otvora; 5. Brončana jednopetljasta fibula s lukom omotanom trakom od brončanog lima. Na luku je vjerojatno bilo zrno jantara; 6. Brončana plosnata alka, slomljena, pa su krajevi prebačeni jedan preko drugog; 7. Na brončanoj alkici tamnoplavo stakleno zrno ukrašeno bijelom, valovitom linijom; 8. Dio veće bule od tankog brončanog lima; 9. Brončani polukružni privjesak sa četiri stilizirane ženske figure, ukrašene udubenim kružićima s točkom u sredini.

Tafel 1

1. Gliederkettchen, Bronze; 2. Achterschleifenbrillenfibel, Bronze; 3. Einschleifige Bogenfibel, Bronze, vermutlich mit Bernsteinperle; 4. Verteilerplättchen mit sieben runden Öffnungen, Bronze, gegossen; 5. Einschleifige Bogenfibel, Bronze; Bogen mit Bronzeblech umwickelt, vermutlich mit Bernsteinperle; 6. Flaches Ringlein, Bronze; gebrochen, so dass die Enden übereinandergeschlagen sind; 7. Bronzenes Ringlein mit eingesetzter dunkelblauen Glasperle, die mit einer weissen, wellenförmigen Linie verziert ist; 8. Teil einer grösseren Bulle aus dünnem Bronzeblech; 9. Bronzener, halbkreisförmiger Anhänger mit vier stilisierten weiblichen Figuren, die mit Kreisen (mit Punkt in der Mitte) verziert sind.

Tabla 2

1. Jantarna trapezoidna pločica - razvodnik. Vjerojatno dio privjeska; 2. Brončani privjesak s ptičjim protomama i punolijevanim štapićima s kuglicama; 3. Brončani

47. Zahvaljujem se R. Drechsler Bižić na stručnoj i kolegijalnoj pomoći pri pisanju ovog rada.

* Crteže izradio K. J. Rončević na čemu najljepše zahvaljujem.

okov za pojas sa zakovicama na stranama; 4. Brončano konično dugme; 5. Veće konično dugme od brončanog lima, na rubu ima sitne ureze; 6. Četverokraka brončana pločica, dio spiralne naočaraste fibule. Ukrašena udubenim koncentričnim kružićima; 7. Brončana pojasna kvačica s alkom; 8. Brončana plosnata alka.

Tafel 2

1. Verteilerplättchen, Bernstein, unregelmässiges Viereck. Vermutlich Teil eines Anhängers; 2. Bronzener Anhänger mit Vogelprotomen und vollgegossenen Stäbchen mit Kügelchen; 3. Riemenbeschlag, Bronze, mit seitwärtigeh Nieten; 4. Bronzeknopf, konische Form; 5. Konischer Knopf, Bronzeblech, verhältnismässig gross, mit winzigen Einritzungen am Rande; 6. Bronzeplättchen, mit vier Schenkeln. Teil einer Spirallrillenfibul. Mit eingetieften konzentrischen Kreisen verziert; 7. Bronzener Gürtelhaken mit Ringlein; 8. Flacher Bronzering

Tabla 3

1. Masivna brončana fibula s tri kuglice na luku. Dio luka i noga ukrašeni urezanim i udubenim linijama; 2. Ukraš od pet košarastih brončanih privjesaka spojenih alkicama. Dvije od njih načinjene su od dijelova zmijolikih fibula; 3. Spiralno savijen komadić brončane žice; 4. Niz od 10 brončanih kesičastih privjesaka - bula; 5-12. Razne brončane spiralne cjevčice.

Tafel 3

1. Bronzene Dreiknopffibul (a tre bottoni). Ein Bogenteil und der Fuss sind mit eingeritzten und eingetieften Linien verziert; 2. Schmuckstück: fünf bronzene Körbchenanhänger mit Ringlein verbunden. Zwei Ringlein sind aus Schlangenfibelteilen zusammengesetzt; 3. Spiralartig zusammengewickeltes Bronzedrahtstück; 4. Kette aus 10 bronzenen kapselförmigen Anhängern - Bullen; 5-12. Verschiedene bronzene Spirallröhchen.

ZUSAMMENFASSUNG GRAB 154 AUS KOMPOLJE

Die archäologische Fundstelle Kompolje, bzw., die Burgsiedlung in Crkvina und zwei Nekropolen (die als Vlaško polje bekannte Nekropole II und Nekropole I) ist schon seit langem in der archäologischen Fachliteratur bekannt.^{1,2} Die kleinere Nekropole, später als Nekropole II bezeichnet, wurde vom Dorflehrer M. Vukelić in der Zeit von 1900-1901 erforscht. Aufgrund des Fund- und Situationsberichts können aber einzelne Grabgesamtheiten nicht auseinandergelassen werden, so dass dieser reiche und bedeutende Fundstoff nur im Vergleich mit Funden aus geschlossenen Gräbern anderer, ordentlich geführter Forschungen ausgewertet werden kann.

Leider trifft ähnliches auf die Nekropole I zu. Hier hat auch Vukelić Grabungen vorgenommen, erst aber etwas später, in 1903, kommt der Archäologe Josip Brunšmid auf die Fundstelle und führt ein genaues Forschungsprotokoll. Dadurch wurden viele relevante Daten über die Bestattungsart und Beigaben in Gräbern mit nur einem Bestatteten bewahrt. Auf Schwierigkeiten stößt man wenn Brunšmid über mehrere Skelette zusammen spricht, weil er denn Fundstoff für jeden einzelnen Bestatteten nicht aussondert, sondern nur sagt, dass sich neben diesem Knochenhaufen unterschiedliche Gegenstände befinden, die er dann genau aufzählt. Es ist klar, dass auf diese Weise keine Einsicht in den Inhalt der geschlossenen Grabgesamtheiten gewonnen werden kann, wodurch der Fundstoff einen grossen Teil seines wissenschaftlichen Wertes verliert.

In vorliegender Arbeit wird versucht, nebst ausführlichen Angaben über den Forschungsverlauf, am Beispiel der Grabstätte 154 zu zeigen, wie ein bedeutsamer Fundstoff optimal auszuwerten ist. Vor allem sollen die Angaben aus dem Forschungsprotokoll richtig und möglichst deutlich interpretiert werden; als nächster Schritt soll aufgrund einer typologischen Analyse der Gegenstände die Zeitspanne ermittelt werden, in der Bestattungen zustandekamen, und es soll bestimmt werden, welchem Grab bestimmter Fundstoff entspricht. Aufgrund einer solchen Analyse des Grabes 154 kann folgendes gesagt werden: laut Angaben von J. Brunšmid war das Grab in einer Tiefe von 1,70 m; die Angabe über die Gesamtheit der Knochen aller Bestatteten auf einem Haufen könnte nicht ohne weiteres akzeptiert werden: es dürfte sich um die sog. Familienbestattung gehandelt haben. Das bedeutet, dass im Laufe der Jahre auf einer Grabstätte innerhalb der Nekropole die Angehörigen einer Familie oder Sippschaft bestattet wurden, so dass dadurch einige Gräberschichten entstanden.³ Typologische Eigenschaften des Fundstoffes weisen offensichtlich darauf hin, dass hier Bestattungen über eine längere Zeit hindurch stattfanden. Der unerfahrene Forscher aber, der Ausgrabungen auf einer Stätte vornimmt, dringt bis in den gewachsenen Boden hinein, d.h. er durchdringt die Kulturschicht ohne zu versuchen die Funde aus jedem Horizont auszusondern. Dies dürfte auf das Grab 154 zutreffen, weil die typologische Analyse des Fundstoffes ergeben hat, dass zwischen dem ältesten und dem jüngsten dieser vier Gräber eine Zeitspanne von mindestens drei Jahrhunderten liegt. Der älteste Fund ist einschleifige Bogenfibel mit Bernsteinperle²¹ (T. 1 : 3) und der jüngste ist eine Brillenfibel^{34,37} und massive Dreiknopffibel aus Bronze (a tre bottoni)⁴⁴⁻⁴⁶ (T. 1 : 2 und T. 3 : 1), bzw. Funde die in die Stufe Ha C₁ bis Ha D₂ Stufe der älteren Eisenzeit datiert werden.

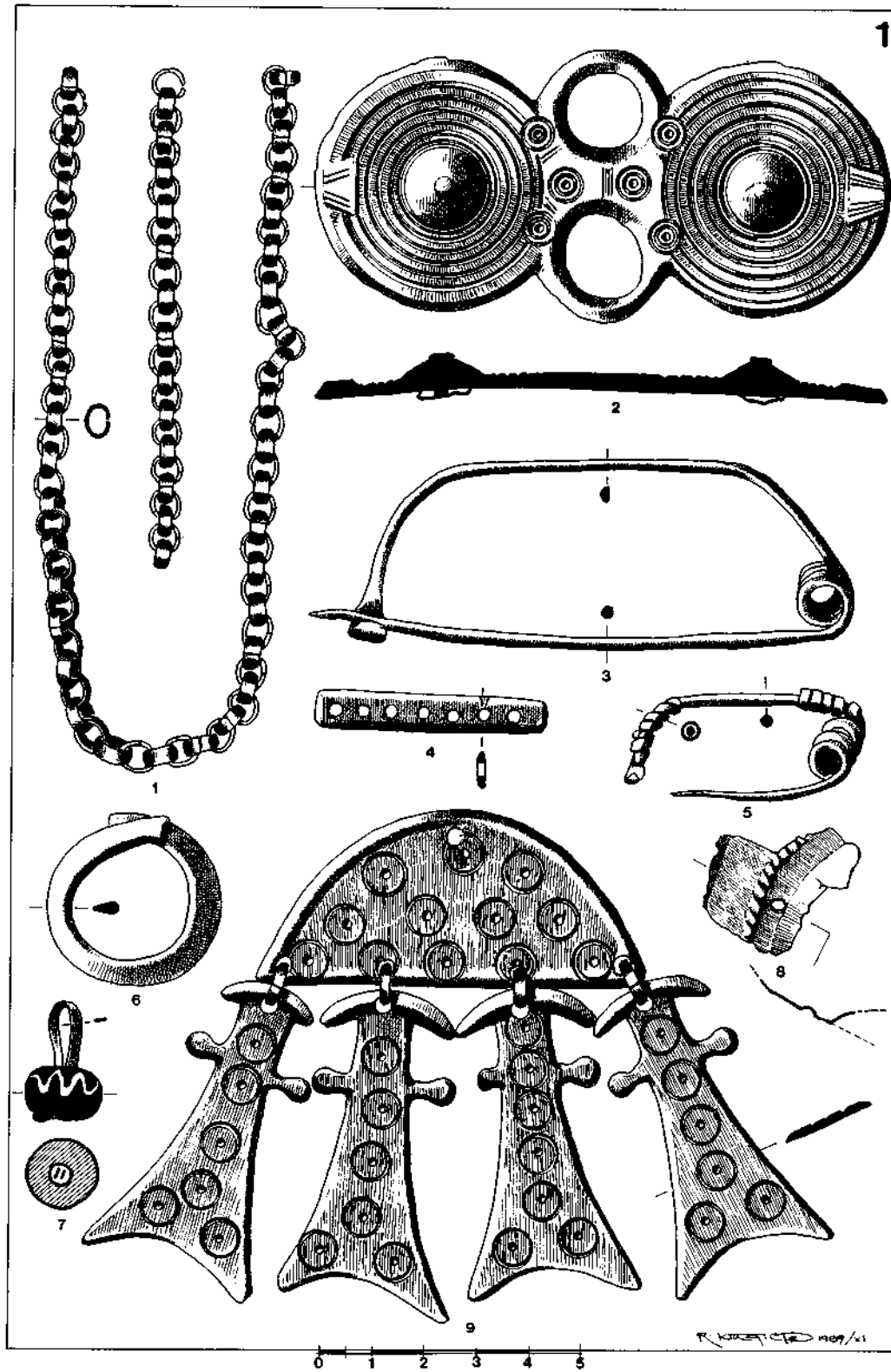

Tabla 1

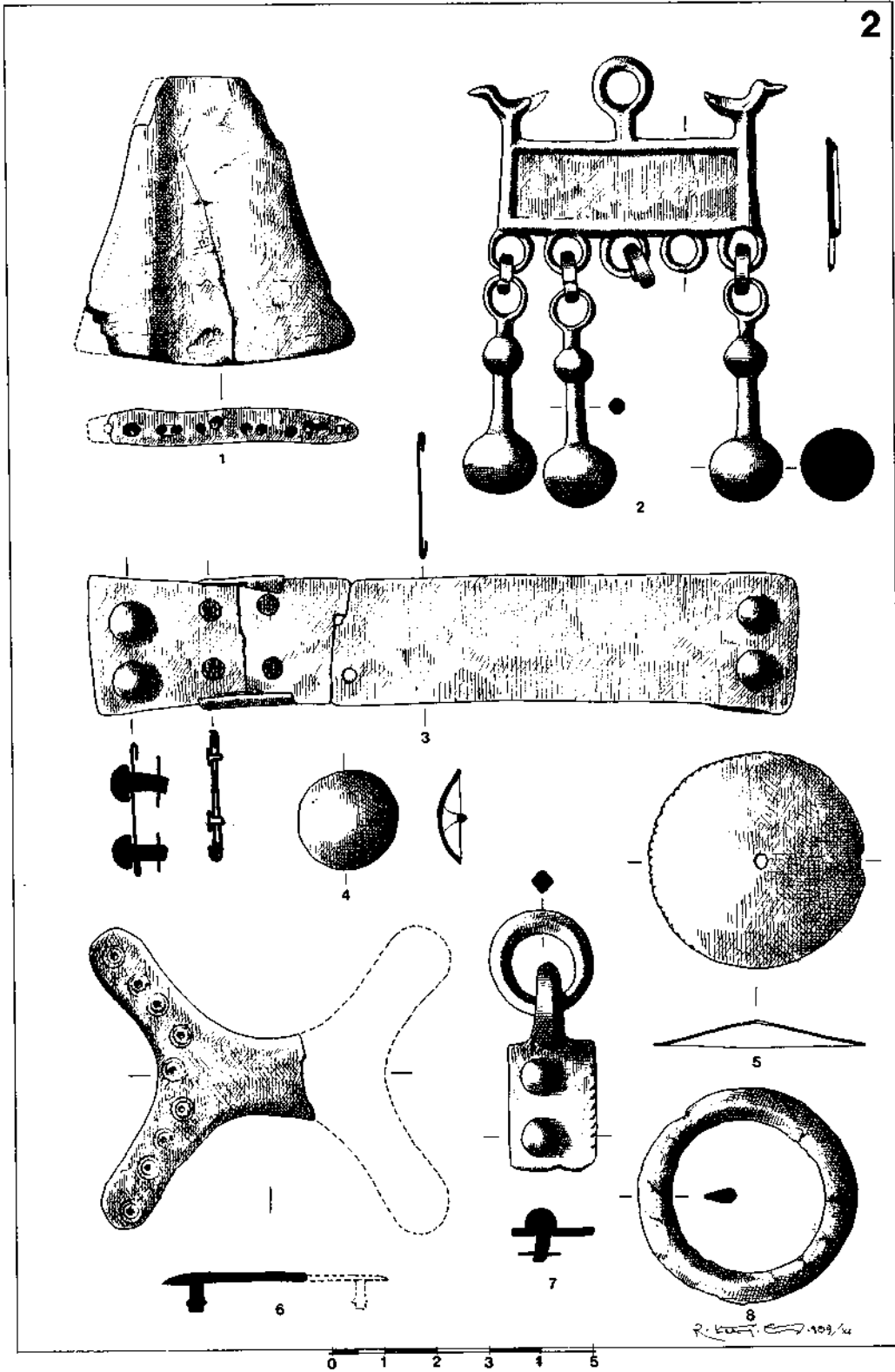

Tabla 2

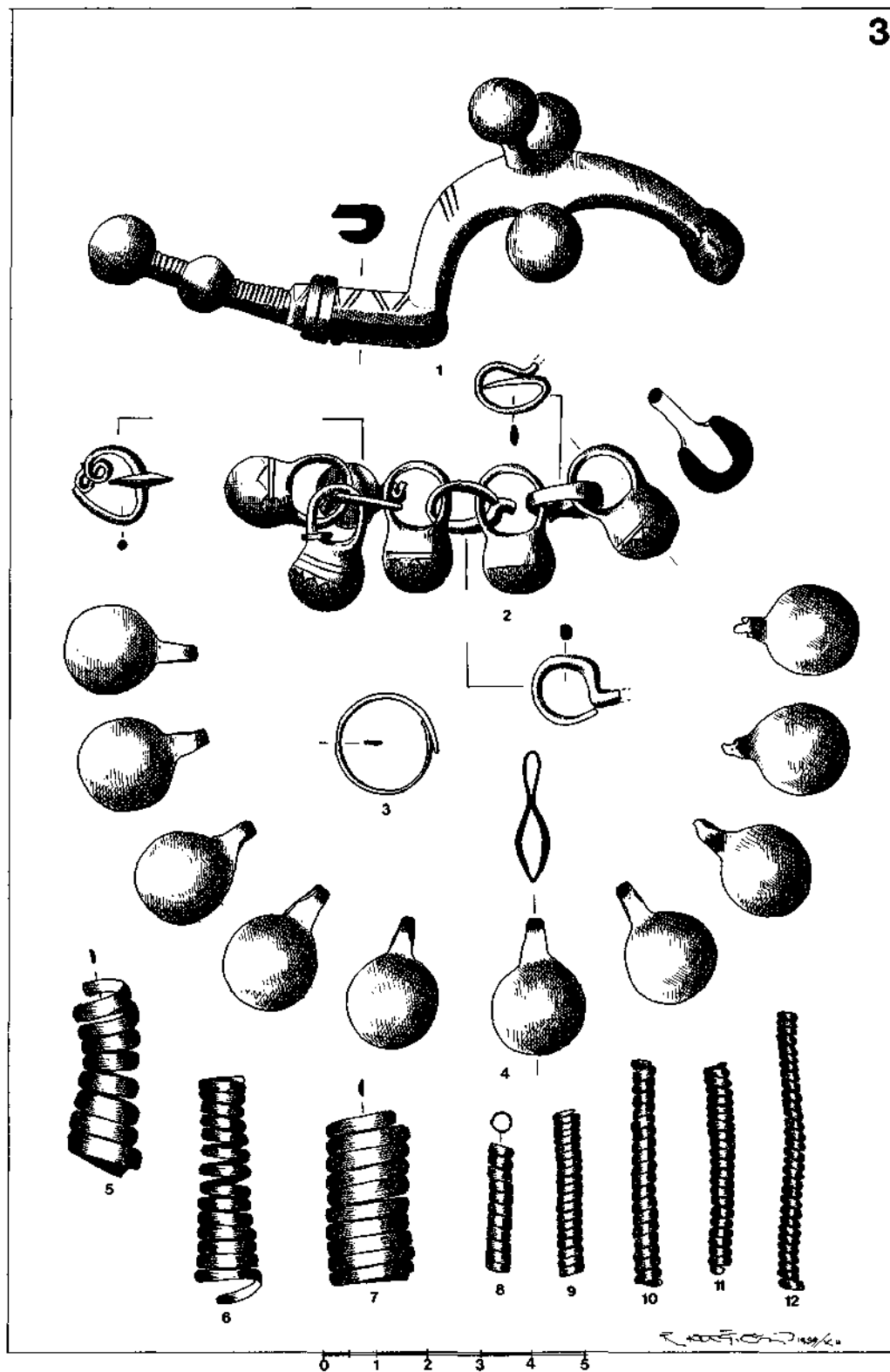

Tabla 3

